

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора Сбруєвої Аліни Анатоліївни на дисертацію **Приходькіної Наталії Олексіївни** на тему **«Тенденції розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн»**, поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми виконаної роботи. Одним із актуальних напрямів сучасних педагогічних досліджень є педагогічна компаративістика, яка має на меті виявлення тенденцій розвитку освіти у різних країнах, геополітичних регіонах та у глобальному масштабі. Порівняльно-педагогічні дослідження дають змогу збагатити методологічні підходи до осмислення освітніх явищ у системі національної освіти, виявити позитивні чи негативні аспекти міжнародного педагогічного досвіду, форми і способи його взаємозбагачення, зокрема у царині медіаосвіти. Медіаосвіта як соціально-педагогічний феномен, покликана адаптувати людину до соціокультурних трансформацій, життя в інформаційному просторі. Досвід розвинених країн світу, зокрема розвинених англomовних, з розбудови медіаосвіти набуває особливої значущості для України.

У рецензованій роботі Н. О. Приходькіною переконливо обґрунтовано актуальність обраної теми. На високому науковому рівні дисертанткою схарактеризовано коло суперечностей, що об'єктивно існують в педагогічній теорії та практиці між затвердженим Україною курсом впровадження медіаосвіти та відставанням в імплементації інноваційних ідей світового рівня у вітчизняну теорію й практику медіаосвіти; потребою ефективної імплементації реформи шкільної освіти в Україні та відсутністю комплексних порівняльно-педагогічних досліджень, спрямованих на вивчення кращого зарубіжного медіапедагогічного досвіду з окресленням перспективних практик і технологій; необхідністю синергії ініціатив суб'єктів освітнього процесу в Україні та її інтеграції у світовий медіа освітній та дослідницький простори, що зумовлено недосконалістю механізмів такої інтеграції на засадах практик

розвинених англomовних країн, де медіаосвіта функціонує як система, що стала невіддільною частиною загальноосвітньої підготовки молоді.

З огляду на вище зазначене вважаємо дисертаційне дослідження Н. О. Приходькіної, присвячене розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн, актуальним і своєчасним.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації. Аналіз наукового апарату дослідження, викладеного вступі, свідчить про коректність його формулювання, відповідність паспорту спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, вимогам до наукових досліджень у галузі порівняльної педагогіки.

Рецензована дисертація містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані автором результати розв'язують низку важливих загальнопедагогічних завдань.

Найбільш вагомими результатами дисертаційного дослідження Н.О. Приходькіної, що складають його наукову новизну, ми вважаємо, передусім, такі:

- системне дослідження феномену медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти розвинених англomовних країн у синтезі його характеристик засобом інструменту тенденцій, обґрунтування його соціальної зумовленості, комплексності і динамічності у глобалізованому світі;

- розроблення авторської методологічної моделі порівняльно-педагогічного дослідження, що охоплює теоретико-методологічний, системно-аналітичний і узагальнювально-прогностичний рівні, яка забезпечила валідність дослідних результатів у процесі порівняння й узагальнення характеристик медіаосвіти в аналізованих країнах з метою виявлення спільностей;

- обґрунтування теоретичних засад медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти розвинених англomовних країн, що характеризуються міждисциплінарністю, інтегративністю, взаємодоповненістю;

- окреслення генези медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах у форматі авторської періодизації, що охоплює: підготовчий період (20–70 рр.

XX ст.), перехідний період (80-ті рр. XX ст.), період інституалізації (90-ті рр. XX ст.), період цифровізації (2000-ті рр. XXI ст.) та період постправди (10-і рр. XXI ст.);

- обґрунтування медіаспрямованості змісту шкільної освіти розвинених англomовних країн, що реалізується засобами національних/регіональних стандартів, типових навчальних програм на засадах інтеграції до змісту базових предметів («ядра») (англійська мова/література, історія/суспільствознавство/громадянознавство, природознавство (science), предмети мистецької галузі, ІКТ у межах усього періоду навчання в школі (К-12);

- виявлення форм, методів та засобів медіаосвіти в закладах загальної середньої освіти досліджуваних країн, зокрема структурування методів медіаосвіти учнів за джерелами отримання знань та за рівнями пізнавальної активності школярів;

- визначення особливостей організації професійної підготовки педагогів до медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах;

- виокремлення тенденцій розвитку медіаосвіти на рівні шкільної освіти в Австралії, Канаді, Сполученому Королівстві та США (концептуалізації, законодавчого забезпечення, інституалізації, стандартизації, синтезу інформаційної грамотності та медіаграмотності), які класифіковано за тривалістю (коротко-, довготермінові), поширеністю (національні, кластерні, світові) та сферою охоплення (загальні);

- обґрунтування авторської періодизації розвитку медіаосвіти в Україні, що охоплює імпліцитний період (1989–1999 рр.), період інституалізації (2000–2009 рр.), концептуально-апробаційний період (2010–2015 рр.), концептуально-стандартизаційний період (2016–2020 рр.);

- окреслення перспектив використання конструктивного досвіду розвинених англomовних країн щодо медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації,

автореферату та публікацій Н. О. Приходькіної є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених авторкою результатів.

Така обґрунтованість і достовірність забезпечується застосуванням комплексу взаємопов'язаних теоретичних та емпіричних методів, що на різних етапах дослідження доповнювали один одного.

Дисертанткою визначена та з дотриманням норм наукової етики використана релевантна проблемі джерельна база, основу якої склали, передусім, офіційні документи та статистичні звіти міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ЄС та Ради Європи); законодавчі, нормативні, стратегічні та концептуальні документи, що визначають розвиток медіаосвіти в Україні; нормативно-правові документи англomовних країн, що регулюють формат організації медіаосвіти; електронні бази даних асоціацій медіаосвіти Австралії, Канади, Сполученого Королівства, США; наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних науковців з проблеми медіаосвіти в розвинених англomовних країнах; фонди бібліотек; результати спостережень та участь у міжнародних та всеукраїнських конференціях, тренінгах, проєктах з проблем медіаосвіти.

Вище зазначене дає підстави стверджувати, що наукові положення і висновки дисертаційного дослідження Н. О. Приходькіної достатньо обґрунтовані й достовірні.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів. Не викликає сумніву практичне значення результатів рецензованої дисертаційної роботи. Основні положення, фактологічний матеріал, джерельна база можуть бути корисними в процесі подальшого розвитку стратегій реформування освітньої системи України в контексті цифровізації та інформатизації; розроблення програм навчальних курсів «Порівняльна педагогіка», «Історія педагогіки», «Соціальна педагогіка», «Освітні технології», спецкурсів з проблем розвитку медіаосвіти та медіаграмотності, у процесі вдосконалення змісту підготовки майбутніх учителів та здобувачів наукового ступеня доктора філософії, у системі професійного розвитку педагогічних працівників.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес п'яти закладів вищої освіти України, що засвідчують відповідні довідки про впровадження.

Про вагомий доробок Н. О. Приходькіної переконливо свідчать 57 публікацій, з-поміж яких: 3 монографії (з них – 1 одноосібна); 2 методичних посібники (у співавторстві); 18 статей у наукових фахових виданнях України (з них 16 одноосібних); 4 статті у наукових виданнях інших держав із напрямом, за яким підготовлено дисертацію; 34 публікації апробаційного характеру в наукових журналах і збірниках матеріалів науково-практичних конференцій і семінарів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Перш за все відзначаємо вміння дисертантки добирати, узагальнювати й систематизувати дослідницький матеріал. Так, аналіз змісту дисертації Н. О. Приходькіної свідчить, що дисертаційне дослідження системно організоване: окреслено його об'єкт, предмет і мету, чітко сформульовано його дослідницькі завдання, у суворій відповідності до яких послідовно й логічно викладено зміст тексту дисертації, забезпечено належну відповідність висновків.

Заслуговує на схвалення здійснення авторкою у першому розділі дисертаційного дослідження бібліографічного аналізу сучасного стану дослідження проблеми медіаосвіти в зарубіжному та вітчизняному науковому просторі. На основі аналізу широкого кола джерел (894 найменування, із них 604 – англійською мовою) автором виокремлено базові напрями досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі медіаосвіти (зокрема такі, як медіаосвіта в контексті міжкультурних досліджень; медіапсихологія, розвиток критичного мислення учнів в процесі медіаосвіти; теорія медіа та медіаосвіти; історія медіаосвіти; медіаграмотність; технології медіаосвіти в освіті; медіакомпетентність педагогів), констатовано їх багатоаспектність та міждисциплінарність. Суттєву увагу, як це і має бути у фундаментальних наукових розвідках, приділено обґрунтуванню методологічних підходів дослідження, об'єднаних автором у три групи відповідно до рівнів методології. Відзначаємо зусилля автора щодо удосконалення методологічної моделі порівняльно-педагогічного дослідження, здійсненого на основі критичного аналізу попереднього досвіду вітчизняних компаративістів. Цілком достойно виглядає порівняльний аналіз поняттєво-термінологічного апарату, у якому враховано специфіку підходів, прийнятих у кожній з досліджуваних країн.

На позитивну оцінку заслуговує другий розділ дисертації «Глобалізаційний вимір розвитку медіаосвіти», в якому виявлено соціокультурні передумови та глобалізаційний контекст розвитку медіаосвіти. Суттєву увагу приділено характеристиці процесів утвердження інформаційної цивілізації та відповідної їй інформаційної культури суспільства й особистості. Автором показано, що підходи до побудови інформаційного суспільства в досліджуваних країнах відрізняються, тобто виявлено як спільне, так і відмінне, актуалізовано проблему суперечливих впливів медіа в умовах пандемії COVID-19; схарактеризовано вплив міжнародних організацій на розвиток медіаосвіти, передусім вплив ЮНЕСКО.

Нам імпонує рівень висвітлення у третьому розділі рецензованої наукової розвідки національних особливостей медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн. Дисертанткою здійснено ретроспективний аналіз та розроблена авторська періодизація розвитку медіаосвіти учнів у досліджуваних країнах; окреслено роль національних організацій у визначенні стратегій розвитку медіаосвіти; визначено мету, завдання та основні принципи медіаосвіти учнів у досліджуваних країнах; обґрунтовано теоретичні засади медіаосвіти учнів. Підкреслимо, що Наталії Олексіївні Приходькіній вдалось виявити та кваліфіковано визначити як суттєву специфіку, так і спільні характеристики аналізованих теоретичних концептів медіа освіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн.

Важливу роль у цілісному висвітленні досліджуваної проблеми відіграє характеристика організаційно-педагогічного забезпечення медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн (четвертий розділ роботи), в якій обґрунтовано медіаспрямованість змісту шкільної освіти Австралії, Канади, Сполученого Королівства та США; визначено форми, методи та засоби медіаосвіти в закладах загальної середньої освіти цих країн; розкрито особливості професійної підготовки педагогів до медіаосвіти учнів. Вважаємо, що авторові вдалося зібрати, систематизувати та узагальнити актуальний дослідницький матеріал, необхідний для висвітлення питань, що

характеризують практичні аспекти діяльності закладів середньої освіти розвинених англomовних країн у досліджуваній сфері. Розуміємо усю складність завдань, що стояли перед здобувачкою, зумовленою федеральним устроєм більшості країн а, отже, суттєвими відмінностями у функціонуванні освітніх систем окремих штатів, провінцій, частин країни.

Заслуговує на схвалення логіка й зміст викладу матеріалу п'ятого розділу дисертації «Тенденції розвитку медіаосвіти у світовому освітньому просторі», в якому обґрунтовано тенденції розвитку медіаосвіти учнів в розвинених англomовних країнах; розкрито особливості становлення медіаосвіти в Україні; проаналізовано процеси гармонізації розвитку медіаосвіти учнів в Україні з тенденціями її розвитку в розвинених англomовних країнах.

В цілому, аналіз дисертації засвідчує, що поставлені у дослідженні завдання були виконані. Висновки до дисертаційного дослідження є методологічно виваженими, глибокими, вичерпними.

Робота містить додатки, що є логічно пов'язаними з текстом дисертації, дозволяють конкретизувати положення всіх п'яти розділів роботи, свідчать про практичний доробок авторки роботи щодо втілення в освітню практику ЗВО України зарубіжного досвіду у галузі медіаосвіти школярів.

Зміст автореферату відображає ідеї дисертаційної роботи. Опубліковані праці достатньо повно висвітлюють отримані автором результати.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи наукове та практичне значення отриманих дисертанткою результатів, вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні аспекти та висловити зауваження:

1. У вступі до роботи автором визначено завдання дослідження. Співвіднесення змісту роботи та її завдань показує, що пункт 4.2 «Форми, методи і засоби медіаосвіти у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн» не відображено у завданнях, а отже, достатньою мірою, у висновках роботи.
2. Значним здобутком дослідниці є окреслення генези медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах у форматі авторської періодизації.

Дисертанткою зазначено, що період цифровізації означено створенням соціальних мереж (Ryze, LinkedIn, MySpace, Hi5, Orkut, Facebook, Youtube, Twitter тощо). На наш погляд, варто було б акцентувати увагу на впливі соціальних мереж на школярів, особливостей їх використання в освітньому процесі закладів середньої освіти розвинених англomовних країн.

3. У другому розділі роботи, що має назву «Глобалізаційний вимір розвитку медіаосвіти», автором виявлено соціокультурні передумови та глобалізаційний контекст розвитку медіаосвіти, позначено вплив міжнародних організацій на розвиток медіаосвіти. Варто було б, на нашу думку, схарактеризувати таку передумову розвитку досліджуваного процесу, як інтернаціоналізація культурного та освітнього простору, що здійснює суттєвий вплив як на розвиток медіа, так і медіаосвіти. Принагідно наведемо один з численних прикладів інтернаціоналізації культурно-освітнього та наукового простору в аспекті проблеми дослідження. Таким прикладом є поява у 2017 р. міжнародного навчального посібника з медіаосвіти, підготованого великим колективом фахівців з різних регіонів світу, до складу яких входять як американські, так і британські науковці (International Handbook of Media Literacy Education. Edited By Belinha S. De Abreu, Paul Mihailidis, Alice Y.L. Lee, Jad Melki, Julian McDougall Published May 8, 2017 by Routledge).
4. Щодо міжнародних організацій, які стали предметом аналізу у п.2.2., не викликає заперечень висловлене автором міркування, що Органи Європейського Союзу є, після ЮНЕСКО, другим значущим стейкхолдером у міжнародній політиці з питань медіаосвіти. Однак жодна з країн, медіаосвіта яких стала предметом аналізу, не є членами ЄС, тож для них пріоритетними стейкхолдерами є інші організації, зокрема ОЕСР, до складу якої входять всі розвинені англomовні країни. Освітні програми ОЕСР здійснюють вагомий вплив на освітню політику країн-членів.

5. Компаративне дослідження було би більш переконливим, якби авторка подала у вигляді таблиці узагальнені результати порівняльного аналізу професійної підготовки вчителів до медіаосвіти учнів у Австралії, Канаді, Сполученому Королівстві та США (п.4.3.).

6. Текст параграфу 4.1 розділу 4 містить таблиці, що займають більше однієї сторінки. Варто їх перенести в додатки.

Підкреслюємо, що зазначені зауваження і побажання є дискусійними, суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертаційної роботи, якій притаманні оригінальність, наукова новизна.

Загальний висновок. актуальність теми дослідження, належний науково-теоретичний рівень, аргументованість і достовірність отриманих результатів, висновків та практичних матеріалів, ступінь наукової новизни, теоретична та практична значущість, стиль викладення матеріалу та оформлення рукопису й автореферату дають підстави стверджувати, що дисертаційна робота «Тенденції розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн» відповідає «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» №40 від 12 січня 2017 р., а її авторка Приходькіна Наталія Олексіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки

Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

А. А. Сбруева

